

ACTUEEL

RIJKSBOUWMEESTER FLORIS ALKEMADE
OVER HET NATIONAAL HOLOCAUST NAMENMONUMENT

Het niet te doorgronden getal krijgt een ander gezicht

—DOOR BAS VAN LIER

'De Tweede Wereldoorlog vormt een essentiële en blijvende bron van kennis over wie we willen en kunnen zijn, als persoon en als natie. Dat moeten we beseffen en daarin ligt de betekenis van het Namenmonument voor Nederland.' Dat zegt rijksbouwmeester Floris Alkemade, die door de gemeente Amsterdam is gevraagd mee te denken over de uitvoering en inpassing van het Holocaust Namenmonument naast de Hoftuin aan het begin van de Weesperstraat in Amsterdam. >>

Foto's—Arenda Oomen

VERVOLG VAN PAG. 7

De rijksbouwmeester adviseert gevraagd en ongevraagd over de architectuur en de stedelijke omgeving van het rijksvastgoed en, zoals in het geval van het Namenmonument, van bouwwerken met een overduidelijke landelijke betekenis.

In dit interview gaat Alkemade in op zijn betrokkenheid en op de plaats en het ontwerp van het monument door Daniel Libeskind. ‘Hoewel een grote naam lang niet altijd een garantie voor een goed ontwerp is, ben ik onder de indruk van de architectuur van het Namenmonument.’

U bent als rijksbouwmeester verantwoordelijk voor het rijksvastgoed en de inpassing daarvan in de ruimtelijke omgeving. De overheid steunt het Holocaust Namenmonument financieel, maar het is geen overheidsbouwwerk. Hoe bent u betrokken geraakt bij het Holocaust Namenmonument en wat is uw rol?

Floris Alkemade: ‘De stad Amsterdam nam het initiatief, ik kreeg het verzoek om mee te denken over de uitwerking en inpassing van het Namenmonument. Omdat het niet om Rijksvastgoed gaat, is het niet vanzelfsprekend dat een dergelijk verzoek van een gemeente wordt gehonoreerd, maar in dit geval gaat het om een monument met een evident landelijke betekenis met bovendien ook financiële steun van VWS. Het voldoet voor mij daarmee ruimschoots aan de criteria om betrokken te kunnen zijn. Los daarvan vind ik de betekenis van het monument zo groot dat ik waar mogelijk graag steun verleen.

‘Op dat moment dat ik betrokken raakte, was het ontwerp al in hoofdlijnen bepaald en de locatie gekozen dus mijn rol ligt vooral in het volgen en begeleiden van de stappen naar realisatie. Een boeiend proces waarbij ik in mijn gesprekken met het Auschwitz Comité, de stad en de uitwerkend architect opgenomen wordt in een uiterst gedreven en professioneel team. Bij een project als dit, is niets eenvoudig en niets vanzelfsprekend. Dankzij hun enorme inzet gaat het toch lukken.’

Wat is de betekenis van dit monument voor Nederland?

‘Er bestaan natuurlijk al meer monumenten voor de in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Joodse bevolking, de Roma en de Sinti en we zien ook mede daardoor een uiterst levende cultuur van herdenken. Het is mijn overtuiging dat het Namenmonument de al bestaande monumenten niet gaat overschaduwen, maar daar een belangrijke toevoeging op vormt. Met het noteren van alle bekende namen wordt op een andere manier duidelijk hoe onbevattelijk de geschiedenis van de vervolging is. Het niet te doorgronden getal krijgt een ander gezicht.

‘Nederland heeft op vele manieren geleden in de oorlog: het directe oorlogsgeweld, de onderwerping en vernedering, de vervolgingen, de verwoesting en het persoonlijke verlies; met zowel verhalen van moed en standvastigheid, als ook verhalen van schaamte over gemaakte keuzes. Dit geldt in extreme mate voor de vervolging en vernietiging van bevolkingsgroepen die louter op basis van hun afkomst geselecteerd werden.

‘Dit deel van onze geschiedenis vormt een essentiële en blijvende bron van kennis over wie we willen en kunnen zijn, als persoon en als natie. Dat moeten we beseffen en daarin ligt de betekenis van het monument voor Nederland.’

Voor veel mensen zal het monument een heel persoonlijke waarde hebben, omdat zij er dierbaren kunnen herdenken die er met hun volledige naam op komen te staan. Ziet u ook een bredere maatschappelijke waarde van dit monument?

‘Die persoonlijke waarde is natuurlijk heel belangrijk. De naam van dierbaren of je familienaam terugvinden op de muur heeft een diepgravende en hartverscheurende betekenis. Maar hoe belangrijk ook, dat is maar een deel van het belang. Uiteindelijk gaat het om het besef dat achter iedere naam op de muur een heel leven verscholen ligt. Wat dat betreft is het noteren van de namen van degenen die door niemand meer herdacht worden, misschien nog wel belangrijker. Dat we niet toestaan dat ook het laatste spoor verdwijnt.’

Wat vindt u, ruimtelijk gezien, van de locatie van het monument?

‘De locatiekeuze is een zaak van de gemeente geweest die in gesprekken met de buurt op deze plek aan de Weesperstraat is uitgekomen. De raad heeft uiteindelijk het besluit voor deze locatie genomen. Op het moment dat ik betrokken raakte, was er ook al een positieve reactie van welstand en van de Hermitage. Het valt natuurlijk niet mee om in zo’n volle, drukke stad als Amsterdam nog een geschikte plek te vinden maar het lijkt erop dat de gekozen locatie een heel goede is. De tuin bij de Hermitage krijgt nu een bijzonder betekenisvolle beëindiging. Mooi hoe ook de wat moeizaam geplaatste metrotoegang meegenomen wordt in het

ontwerp. Uiteraard moeten er ook pijnlijke keuzes gemaakt worden zoals het verwijderen van bomen. Iets wat je nooit lichthartig moet doen, maar hier is er overduidelijk een groter belang dat gediend wordt.’

En hoe beoordeelt u het ontwerp? Past het naar uw oordeel in de omgeving?

‘Met de keuze voor de architect Daniel Libeskind ligt er nu een ontwerp van een uiterst betrokken architect met een grote reputatie. Hoewel een grote naam lang niet altijd een garantie voor een goed ontwerp is, ben ik onder de indruk van de architectuur van het Namenmonument. De vier Hebreeuwse letters met de betekenis: “in herinnering aan”, vormen de basis en opzet van het monument dat zich daarmee letterlijk op de locatie inschrijft. De stenen met de namen, de spiegeling van de bovenbouw, de doorzichten, de relatie met de straat en met de Hermitage zijn goed doordacht en ingepast. Met het uitwerkende bureau Rijnboutt en talloos veel andere betrokkenen wordt de kracht van het ontwerp nu vertaald in een uiterst realiseerbaar plan. Dat is allesbehalve een eenvoudige opgave. Prachtig om te zien hoeveel mensen er nu bij betrokken zijn die zich ten volle hiervoor inzetten.

‘Onvermijdelijk zijn er bij een operatie van deze omvang en met dit belang ook protesten. Veel reacties gaan over de schaal van het monument, het wordt door sommigen veel te groot gevonden. Helaas moeten we vaststellen dat dit het kleinst mogelijke monument is.’

FLORIS ALKEMADE (1961), architect en stedelijk ontwerper. Na afstuderen bij Rem Koolhaas aan TU Delft 18 jaar lang verbonden aan bureau OMA, waarvan 7 jaar als partner. Werkte aan grote projecten en studies over de hele wereld, zowel op schaalniveau van de architectuur als van de stedenbouw (in Nederland onder meer het nieuwe Stadshart van Almere, Paard van Troje in Den Haag en masterplan voor Homeruskwartier Almere. In Essen verantwoordelijk voor de herontwikkeling van het Zeche Zollverein. In Lille werkte hij aan het masterplan voor Euralille, complex gebiedsontwikkeling met daarin het nieuwe TGV-station. Hiermee vestigde OMA definitief haar naam als uitvoerend bureau). Sinds 2008 eigen bureau FAA met projecten in binnen- en buitenland (onder meer grootschalige architectuurprojecten in Frankrijk, waaronder herontwikkeling van het 600 meter lange entrepotgebouw Macdonald in Parijs). Sinds september 2015 is Alkemade benoemd als Rijksbouwmeester. Hij combineert zijn rijksbouwmeesterschap met zijn werk voor zijn bureau FAA en zijn lectoraat aan de Academie van Bouwkunst. Daarnaast is hij samen met Vlaams Bouwmeester Leo Van Broeck en Belgisch architect Joachim Declerck de curatoren van de komende twee edities van de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR), in 2018 en 2020.

- 1989** Afstuderen TU Delft bij Rem Koolhaas
- 1989 – 2008** Projectarchitect en projectleider bij OMA, vanaf 2001 als partner-directeur
- 2005 – 2014** Gast-hoogleraar Universiteit van Gent
- 2008 – heden** Oprichting bureau FAA Floris Alkemade Architect
- 2014 – heden** Lector Academie van Bouwkunst Amsterdam
- 2015 – heden** Rijksbouwmeester en voorzitter van het College van Rijksadviseurs